

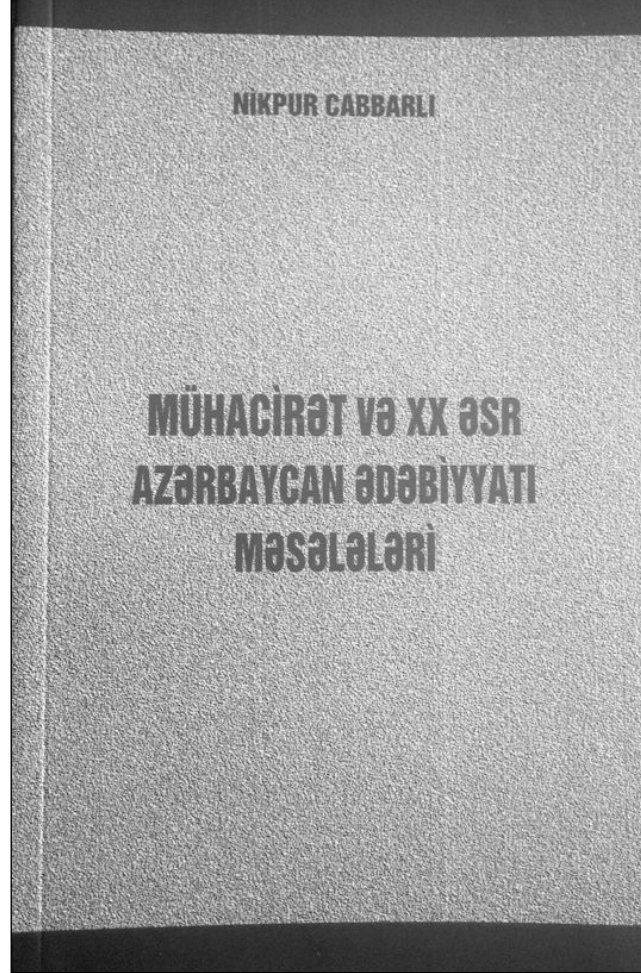

Mühacirətsünaslığa dair yeni araşdırma

ədəbiyyatımızla bağlı araşdırmalarına əsasən fikir və mülahizələr yürüdür və bu qənaətə gəlir ki, həmin tədqiqatlar həm ədəbi-tarixi faktlara obyektiv münasibəti, həm də elmi-nəzəri səviyyəsi baxımından fərqlənir. Bu müddəanı əsaslandırmaq üçün N.Cabbarlı M.B.Məhəmmədşadın "Azəri ədəbiyyatının dünü və bu günü" adlı məqaləsini dərinləndirən təhlil edir. Mirzə Bala bir sıra Azərbaycan sovet alimlərindən fərqli olaraq, Hüseyn Cavid, Cəfər Cabbarlı kimi yazarların əsərlərini həm sənətkarlıq, həm də ideya-siyasi baxımdan yüksək dəyərləndirir. M.Ə.Rəsulzadə də "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı" əsərində həmin müəlliflərin əsərlərində dərin bir milliyyətçi ruh, vətənpərvərlik görür, "Peyğəmbər"dən, "Səyavuş"dan sitatlar gətirməklə fikrini əsaslandırır.

N.Cabbarlı mühacir ədəbiyyatşünaslarının irsinin əsl mahiyyətini, məğzini açmaq, Azərbaycan sovet nəzəriyyəçilərindən fərqi, eyni zamanda dövrün ədəbi mübarizəsinin kəskinliyini göstərmək üçün sitatları, xarakterik məqamları məharətlə seçir, təhlil və təqdim edir. Bu mənada, onun M.B.Məhəmmədşadın "xalq dililə deyil, proletar dili ilə danışan" Süleyman Rüstəm, yaradıcılığı ilə sətirlərindən od püskürən istiqlalçı, milliyyətçi şair Ə.Cavad poeziyası haqqında mülahizələrini müqayisə yolu ilə təqdim etməsi mühacirətin və qənaətlərin effektivliyini artırır.

N.Cabbarlıya görə, 1920-30-cu illər ədəbi prosesi və ədəbi mühitinin ilk dəfə obyektiv elmi təhlili və dəyərləndirilməsi məhz mühacirətin ədəbiyyatşünaslığında öz əksini tapmışdır. Tədqiqatçı mühacir ədəbiyyatşünasların ideya-siyasi, bədii-estetik görüşlərini

onların əsərlərindən dəlillər gətirməklə diqqətə çatdırır, dəyərləndirir. Bir məqamı vurğulamaq yerinə düşərdi ki, N.Cabbarlı mühacirətin ədəbiyyatşünaslığı irsinin aktuallığını itirmədiyini və bu gün də mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd etməklə kifayətlənmiş, bu fikri həm də əsaslandırır.

Tədqiqatçı 1950-60-cı illər mühacirətin ədəbiyyatşünaslığından bəhs edərkən Süleyman Təkinin irsinə xüsusi diqqət yetirir. Bu da təsadüfi və səbəbsiz deyil. O, əminliklə bildirir ki, mühacir ədəbiyyatşünaslar içərisində 1950-60-cı illər Azərbaycan ədəbiyyatının tədqiqi ilə müntəzəm məşğul olan yeganə mütəxəssis məhz S.Təkinin olmuşdur. N.Cabbarlı S.Təkinin Rəsul Rza, Xəlil

Rza, Məmməd Rahim, Qabil kimi şairlərin yaradıcılığı ilə bağlı obyektiv mülahizələrini yüksək dəyərləndirir və təqdir edir. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun hazırladığı "Azərbaycan sovet ədəbiyyatı tarixi"nin I cildi barədə S.Təkinin yazdığı resenziyaya diqqətli çəkən N.Cabbarlı bu rəyde müəllifin həm tənqid, həm də təqdir etdiyi məqamlardan bəhs edir: S.Təkinin kitabda bir tərəfdən, bəzi milli ədəbiyyat nümayəndələrinin irticaçı adlandırılmasını tənqid edir, digər tərəfdən, həmin əsərin bütün qüsurlara rəğmən böyük boşluğu doldurduğunu və nəşrin önəmli ədəbi hadisə olduğunu nəzərə çatdırır.

N.Cabbarlıın "mühacirət elmi fikrinin sovet dövrü ədəbiyyatına münasibətdə orijinal və əhəmiyyətli cəhətlərə yanaşı, mübahisəli məqamlar da yox deyildir"- qənaəti ilə razılaşmaq mümkün deyildir. Təqdirəlayiqdir ki, tədqiqatçı əsərində hər iki məqamı kifayət qədər işıqlandıra, dəyərləndirə bilmişdir.

"Məhəmmədşadın Şəhriyar mühacirət ədəbi tənqidində" adlı bölmədə monoqrafiya müəllifi M.Ə.Rəsulzadə, Ə.Cəfəroğlu kimi görkəmli xadimlərin irsinə istinad edərək, XX əsr Azərbaycan poeziyasının parlaq simalarından olan M.Şəhriyarın yaradıcılığına mühacirət ədəbiyyatşünaslığının münasibətini araşdırır. Əlbəttə, hər bir azərbaycanlı, xüsusən mühacirətdə yaşamağa məhkum olan soydaşımız üçün Şəhriyar poeziyasının dili doğmadır, əzizdir. M.Ə.Rəsulzadə də "Ədəbi bir hadisə" adlı məqaləsində şairin "Heydərbabaya salam" poemasının gücünü, qüdrətini şairin dil sənətkarlığında görür. N.Cabbarlı da bu fikirlə razılaşır və tənqidçinin Şəhriyar poeziyası ilə bağlı elmi-nəzəri qənaətləri daha da zənginləşdirən mövqeyini təqdir edir.

M.Ə.Rəsulzadənin "Ədəbi bir hadisə" adlı yazısından sonra diqqətli prof. Ə.Cəfəroğlunun "Şair Şəhriyar" məqaləsinə yönəldən N.Cabbarlı bu qənaətə gəlir ki, M.Ə.Rəsulzadənin və Ə.Cəfəroğlunun şairin sənətinə milli və ümumbəşəri dəyərlər kontekstində verdikləri bu qiymət çağdaş şəhriyarşünaslıq üçün yalnız ədəbi-tarixi fakt kimi deyil, nəzəri-metodoloji baxımdan da əhəmiyyətlidir.

Monoqrafiyanın "Mühacirət poeziyasına mühacir baxışı" bölməsində tədqiqatçı Mirzə Bala Məhəmmədşadın "Əli Usta və şeirləri" məqaləsi, "İstiqlal uğrunda" şairlər məcmuəsinə yazdığı müqəddimə, həmin müqəddimənin bəzi ixtisar və əlavələrlə Gültəkinin "Buzlu cəhənnəm" kitabında verilmiş variantı, prof. Əhməd Cəfəroğlunun "Azəri ədəbiyyatında istiqlal mücadiləsi" əsəri, İstanbuldakı "Azərbaycan nəşriyyat yurdu"nun hazırladığı "Qurtuluş yollarında" şairlər məcmuəsinin müqəddiməsi, M.Ə.Rəsulzadənin "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı" əsəri və digər mənbələr əsasında mühacirət poeziyası ilə bağlı mühacir qələm sahiblərinin eimi-nəzəri mülahizələrini təhlil edir, dəyərləndirir və bu qənaətə gəlir ki, Azərbaycan mühacirət poeziyasının (və bütövlükdə ədəbiyyatının) təşəkkülü, inkişafı, məfkurəvi yönü, bədii-estetik dəyəri barədə həmin müəlliflərin araşdırmaları bu gün də əhəmiyyətlidir.

Yuxarıda deyilənləri yekunlaşdıraraq, bəyan edirik ki, N.Cabbarlıın "Mühacirət və XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri" monoqrafiyası dəyərli tədqiqat əsəri, müəllifin növbəti elmi uğurudur və onun nəşri təqdirəlayiqdir.

Abid Tahiri

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.

"Mühacirət və XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri" monoqrafiyasının (Bakı: "Elm və Təhsil" nəşriyyatı, 2015) lap əvvəlindən - "Giriş" in ilk cümlələrindən bəlli olur ki, mühacirət ədəbiyyatının tanınmış tədqiqatçılarından olan Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Mükafatı laureatı Nikipur Cabbarlı növbəti dəfə də elmi ictimaiyyətin diqqətini çox ciddi, aktual, əhəmiyyətli problemə yönəltmək niyyətindədir.

O, çağdaş ədəbiyyatşünaslıq qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən birinin müasir tələblərə uyğun, yeni konseptual baxışla "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi"nin akademik çoxcildliyinin yazılıb başa çatdırılmasının olduğunu vurğulayır və qeyd edir ki, bu zaman uzun müddət elmi dövriyyədən kənar qalmış faktlardan, o cümlədən mühacirət ədəbiyyatşünaslığı faktlarından da faydalanmaq problemin həlli üçün əhəmiyyətli ola bilər. Tədqiqatçı haqlı olaraq bu fikirdədir ki, sovet dövrü və Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı ilə bağlı mühacirət elmi fikrinin bir sıra müddəaları gü-nümüzədə də aktual və dəyərlidir.

"Giriş"lə birlikdə "Sovet Azərbaycanında ədəbi proses", "Məhəmmədşadın Şəhriyar poeziyası mühacirət ədəbi tənqidində", "Mühacirət poeziyasına mühacir baxışı", "Nəticə", "Ədəbiyyat" siyahısından ibarət monoqrafiyada N.Cabbarlıın mövzusunun araşdırılması tarixinə qısaca nəzər salır, toxunulan problemləri göstərir, məqalələri təhlil edir, dəyərləndirir, əsas isə sahənin mövcud tədqiqat materiallarını özünün axtarıları ilə ərsəyə gəlmiş elmi-nəzəri qənaətlərlə zənginləşdirir.

Əsərin "Sovet Azərbaycanında ədəbi proses" adlı bölümündə tədqiqatçı M.Ə.Rəsulzadə, M.B.Məhəmmədşad, Ə.Cəfəroğlu, S.Təkinin kimi müəlliflərin sovet dövrü

"Böyük ədib və mütəfəkkir Əli bəy Hüseynzadə"

Dahi şəxsiyyətin mənalı ömür yolu və çoxcəhətli fəaliyyətini əks etdirən məqalələr toplusu nəşr olunub

Bu günlərdə "Böyük ədib və mütəfəkkir Əli bəy Hüseynzadə" məqalələr toplusu "Elm" nəşriyyatında çapdan çıxıb. Toplu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Əli bəy Hüseynzadənin 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" 21 yanvar 2014-cü il tarixli Sərəncamına əsasən təsdiq olunmuş tədbirlər planına uyğun olaraq, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda hazırlanıb.

Topluya Əli bəy Hüseynzadə haqqında müstəqillik illərində yazılmış, əli-

bəyşünaslığın çağ-daş inkişaf səviyyəsini əks etdirən elmi və elmi-publisistik məqalələr daxil edilib. Bu məqalələr böyük ədib və mütəfəkkir, görkəmli ictimai-siyasi xadim Əli bəy Hüseynzadənin mənalı ömür yolu və çoxcəhətli fəaliyyəti barədə dolğun təsvür yaratmağa xidmət edir.

Akademik İsa Həbibbəylinin, tanınmış tədqiqatçılardan Əziz Mirəhmədovun, Yaşar Qarayevin, Nizami Cəfərovun, Vilayət Quliyevin, Yavuz Akpınarın,

Bədirxan Əhmədovun, Şamil Vəliyevin, Azər Turanın, Zaman Əsgərlinin, Alxan Bayramoğlunun, Ofelya Bayramlıın, Va-

qif Arzumanlının, Gözdə Gingörün, Cavidə Məmmədovanın, Lütviyyə Əsgərzadənin, Firəngiz Cabbarovanın məqalələrində Əli bəy Hüseynzadənin həyatı və yaradıcılığının, XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan ədəbiyyatının, "Molla Nəsrəddin" və "Füyuzat" ədəbi məktəbləri əlaqələrinin aktual məsələləri öz əksini tapıb.

"Böyük ədib və böyük mütəfəkkir Əli bəy Hüseynzadə" kitabının elmi redaktoru AMEA-nın vitse-prezidenti, Milli Məclisin deputatı, Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik İsa Həbibbəyli, tərtibçiləri və çapa hazırlayanları isə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Mükafatı laureatı Nikipur Cabbarlı, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar jurnalist Şamil Vəliyevdir.